

Politik og papkasser

– arkæologisk forskning på lokalmuseer

af Claus Kjeld Jensen, museumsdirektør, Museet for Varde By og Omegn

En papkasse med fantastiske oldsagstegninger. Et næsten færdigt manuskript. Brændende lyst og manglende tid. Om behovet for en forskningspolitik på lokalmuseerne.

Papkassen

Der står en brun papkasse på mit skrivebord. Den har efterhånden stået der et par måneder. Bortset fra at den flere gange dagligt flyttes mellem skrivebordet og det lille mødebord i hjørnet. Det er blevet et helt lille ritual. Jeg begynder dagen med at flytte kassen over på mødebordet, så jeg kan få lidt arbejdsrum på skrivebordet. Når der så kommer en, der skal snakke, og vi skal bruge mødebordet, så flytter jeg kassen tilbage på skrivebordet. Og når jeg igen er alene, kaster jeg et hurtigt blik i kassen, og flytter den tilbage på mødebordet. Ved at kassen står åben kan enhver gæst se, hvad den rummer – og jeg må dagligt gøre rede for indholdet. Og konfrontere min dårlige samvittighed: Her ligger et uafsluttet forskningsprojekt, som jeg ikke ønsker, skal lide skrivebordsskuffedøden. Kassen kunne være et konkret billede på den arkæologiske forskning på lokalmuseerne. På uudnyttede, ja nærmest udtømmelige potentialer i museernes samlinger. På stor lyst til at gøre noget ved sagen. Og på manglende tid til fordybelse og sammenhængende forskning. Et billede på problemet med for lidt arkæologisk forskning på lokalmuseerne.

For at der er et problem, er åbenlyst. Spørg en tilfældig lokalmuseumsansat arkæolog, om han eller hun leverer den forskning, de selv forventer – og som de antager, forventes af dem. Uden at have en statistik at støtte mig til, vil jeg gætte på, at mindst 95 % vil svare nej til spørgsmålet. Spørger man dem dernæst, hvorfor de ikke gør det, vil langt hovedparten formentlig svare: "Fordi der ikke er tid til det". Altså underforstået: Man ville gerne hvis bare ikke man havde så umanerligt travlt med at grave eller skrive beretning eller lave udtalelser i byggesager eller behandle lokalplaner, skovrejsningssager og råstofsager.

Skal museer forske?

For nogle år siden havde jeg en disput med en anden museumsarkæolog, der forfægtede det synspunkt, at det at skrive bøger, udelukkende var noget arkæologer gjorde for deres egen udødeligheds skyld. Og at det var bedre, om arkæologerne koncentrerede sig om at få udgravet nogle af de fortidsminder, der var truede. Det synspunkt vil mange formentlig tilslutte sig i dag, hvor antallet af udgravninger er så stort, at museerne har svært ved at få nok arkæologer til de igangværende udgravninger: Lad os grave så meget som muligt nu, hvor pengene er der til det. Så kommer tiden til at forske forhåbentlig senere. Det går jo rigtig godt for feltarkæologien: Der har aldrig været så mange arkæologer i arbejde her i landet som nu. Der har heller aldrig været bedre fysiske arbejdsforhold i felten. Og på rigtig mange museer er man efterhånden rigtig godt med, når det handler om tidssvarende udstyr: Der er blevet råd til både nye målebånd, mobiltelefoner, digitalkameraer, bærbare pc'ere og GPS udstyr på ganske mange museer. Det ser altså ud til, at det går ganske udmærket for museumsarkæologien uden meget tid til forskning. Så selvom arkæologer mener, at der er for lidt tid til at forske, kan man spørge, om det overhovedet er nødvendigt, at de gør det?

Der er ingen tvivl om, at rigtig mange museer kan fungere udmærket i hverdagen, uden at sætte megen tid af til arkæologisk forskning. Det gør de sådan set allerede. Men der er nogle alvorlige konsekvenser ved det. For det første bliver kvaliteten af de mange udgravninger, der foretages i disse år, ikke så god som den kunne have været. Hvis museerne havde haft en større tradition for at forske, så havde man langt bedre kunnet tilrettelægge udgravningerne som

forskningsopgaver, og ikke som rene entreprenør-opgaver. Da de enkelte fortidsminder kun kan udgraves én gang, så er det meget, meget vigtigt, at det bliver gjort under udfoldelse af den højeste grad af faglig kompetence, når det sker. Man kan diskutere, hvad der er den bedste måde at gennemføre en udgravning på, men der er næppe nogen, der er uenig i, at anvendeligheden af en ”forskningsudgravning” generelt er større, end af en ”nødudgravning”. I virkeligheden er den væsentlige forskel på de to, at der til den første er formuleret faglige spørgsmål til objektet inden og under udgravningen, mens det samme ikke forventes af den sidste. At det ikke behøver være sådan, er flere gange påpeget (f.eks. Madsen 2003; Jensen 2003). Men det forandrer ikke, at kvaliteten af en udgravning stiger med graden af forskningstilgang til den.

Og videre: Hvis man havde haft et forskningsgrundlag at tilrettelægge og prioritere udgravningerne på, så havde man måske kunnet foretage nogle anderledes valg af hvad der overhovedet graves ud og hvordan det sker?

Alene fordi museerne har ansvaret for stort set al arkæologisk udgravning og dermed har ansvaret for den samlede datatilvejebringelse til den arkæologiske forskning, er det altså en god idé at museerne også driver arkæologisk forskning. Man kunne også formulere det modsat: Det kan godt være, at museerne på mange områder kan fungere fint uden at forske. Men fjerner man forskningsforpligtelsen fra museerne, så bør man også fjerne retten til at lave arkæologiske udgravninger.

Forskning – kun på universiteterne?

Det er banalt at fremføre, at den arkæologiske forskning er vokset ud af museumssamlinger. Vores treperiodesystem opstod i praktikerens omgang med genstandene på magasinet. Brøndstedts ”Danmarks Oldtid” – og Jørgen Jensens med – er skrevet med museumsfolkens forståelse for fundene og deres fremdragelse. Lige så indlysende synes det imidlertid i dag, at forskningen er flyttet ud af museerne og ind i Universiteterne.

I skrivende stund har de to forhistorisk arkæologiske afdelinger i København og Århus og middelalderarkæologi i Århus tilsammen 43 videnskabelige

medarbejder hvoraf de 20 er ph.d.-studerende. Disse mennesker bedriver bestemt både vigtig og omfattende arkæologisk forskning. Selvom antallet af videnskabelige medarbejdere kan synes endog meget stort i forhold til antallet af optagede studerende i år, ved enhver med bare et perifert kendskab til universiteternes nuværende situation, at forholdene på de humanistiske fakulteter er så fortvivlende, at de arkæologiske fag har rigeligt at gøre med at overleve. Institutternes faste medarbejdere har mere end nok at gøre med at få tid til at administrere og undervise. Misforholdet mellem den datatilvejebringelse, der sker på museerne og den forskning, der sker på universiteterne ser med andre ord ikke ud til at blive mindre de kommende år. Vi kan ikke overlade den arkæologiske forskning alene til de højere læreanstalter.

Desuden kan man tilføje, at der hurtigt kan ske et misforhold mellem de emner, der er aktuelle i universitetsverden, og de lokaliteter, der undersøges af museerne. Universitetsforskningen har mange gode grunde til at bevæge sig i retning af trendy emner som ”Identitet”, ”Krig og Konflikt” eller ”Etnicitet” – og det er godt de gør det. Men det betyder jo nødvendigvis også, at mere ”lavstatus” emner som boligforhold, økonomi og hustypologi, blot for at tage nogle få eksempler, får mindre opmærksomhed fra universiteternes side. Emner, som den store tilvækst i de arkæologiske data kunne være med til at belyse – og som det er nødvendigt at få belyst, hvis de kommende års udgravning skal give stadig nye resultater. Og så er vi i virkeligheden fremme ved sagens kerne: Museumsarkæologien i Danmark har udviklet sig enormt i løbet af de sidste ti år. Ingen kunne i 1998 have forudset den udgravningsaktivitet der er i dag eller det niveau vores tekniske udstyr har på feltet nu. Men hvis vi om ti år skal kunne se os selv i øjnene og være stolte af den store mængde udgravninger, vil det være en rigtig god idé at forsøge at højne den arkæologiske forskning, der sker i forbindelse med udgravningerne. Og altså satse mere på forskning på lokalmuseerne.

Vil museerne forske?

I forbindelse med diskussionerne op til revisionen af museumsloven i 2001 var forslaget om at fjerne forskningsforpligtelsen fra de mindste lokalmuseer faktisk fremme fra flere sider. Altså at fjerne

forskningen som en af de fem søjler i museumsloven. Den gang var der en meget stor uvilje i museumsverdenen mod dette. Og det tror jeg for så vidt stadig der er. Men hvorfor vælger vi – museerne – så ikke at afsætte mere tid til forskningen? Det nemme svar her i halen af en højkonjunktur er: At der ikke *er* tid. Man har så forfærdeligt travlt med at nå alle udgravningerne. Og det er rigtigt noget ad vejen. Men også kun noget. For på trods af travlhed med udgravninger, er der jo stort set kommet orden på beretnings-skriveriet og indføringen af fundene i de relevante databaser. Og der laves også stadig nye udstillinger. Min personlige vurdering er, at når der ikke afsættes mere tid (om overhovedet noget) til forskning for arkæologerne på lokalmuseerne så skyldes det primært manglende prioritering. Når museumsarkæologerne i dag ifølge egne udsagn ikke har tid til at forske, er det jo i høj grad fordi de har valgt, ikke at have tid til det. Eller rettere – for at gribe rigtig hårdt i egen barm: at museumsledelserne har valgt ikke at prioritere den opgave særligt højt. Hvis museernes ledelser havde forskningen lige så højt på prioriteringslisten som det at lave udstillinger eller at lave sagsbehandling, ville der måske blive lavet lidt færre udstillinger og sagsbehandlingstiden være lidt længere. Men der ville formentlig også blive publiceret væsentlig mere forskning.

De fleste museumsledelser kan se betydningen af at styrke formidlingen. Det giver øget opmærksomhed i de bevilgende kredse og måske endda direkte økonomisk gevinst i form af øgede entreindtægter. De fleste kan også se fornuften i at holde rimeligt styr på magasiner og arkiver: de udsættes trods alt for årlig revision. Men det er som om det er lidt sværere at se den direkte gevinst ved øget forskning. Personligt er jeg dog ikke i tvivl: der er adskillige gode grunde til at styrke forskningen på lokalmuseerne. Jeg har allerede nævnt en forbedret kvalitet i udgravningerne og et nødvendigt supplement til universiteterne arkæologiske forskning. Dertil kommer at forskningen på museerne er det helt nødvendige grundlag for en god og spændene formidling. Det er langt nemmere at lave gode udstillinger, foredrag og museumstidsskrifter, når museet har en aktiv forskning, der løbende leverer ny viden. Og det er et rigtigt godt udgangspunkt for museernes indsamlingspolitik og håndtering af deres samlinger, at de er aktivt

forskende. Endelig er det ikke uvæsentligt for en arbejdsplads med mange akademikere, der gerne vil tiltrække endnu flere og stadigt bedre af den slags, at man også satser på nogle af akademikernes kerneområder.

Konkret: fra papkasse til bog

Jeg har besluttet mig for, at denne historie ikke skal være en klagesang over manglende muligheder, men derimod en anledning til at genopfriske de argumenter for at gøre noget ved papkassen, som jeg jo udmærket kender, men som i hverdagen får lov at glide i baggrunden. Og samtidig er det jo en kærkommen lejlighed til at se på nogle veje ud af suppedasen.

På det museum, hvor jeg arbejder, er vi så småt gået i gang med at formulere en forskningspolitik. Den skal rumme de forventninger institutionen har til sine akademiske medarbejdere og deres forskning. Og samtidig skal den udstikke rammerne og midlerne, institutionen stiller til rådighed for denne forskning. Jeg er sikker på at det er et nødvendigt sted at begynde: at formulere forventningerne eksplicit både til institution og medarbejdere. Jeg forventer at vores forskningspolitik, udover en beskrivelse af det antal månedsværk, der årligt afsættes til forskning, kommer til at indeholde retningslinjer for hvilke medarbejdere, der er omfattet af ordningen (f.eks. inspektører, udgravningsledere, projektansatte), retningslinjer for fordeling af månedsværkene (f.eks. fast andel pr medarbejder; mulighed for ”opsparing”; ansøgning), men også nogle ord om hvad vi forstår ved forskning – og hvordan vi gerne vil bruge den.

Næste skridt er naturligvis at sørge for at forskningen også prioriteres ind i planlægningen af det daglige arbejde. Præcis på samme måde som der skal være arbejdskraft til udgravningerne, og udstillingerne skal med i årsplanlægningen for at kunne gennemføres, skal forskningen ind i årsplanerne. Det vil i praksis sige at der enten skal skaffes ekstra midler til frikøb af dem, der skal forske, eller også må der luges ud i arbejdsopgaverne, så der kan frigøres arbejdstid til denne opgave.

Målet er at forskningen bliver en lige så naturlig og uomgængelig del af dagligdagen på museet, som budgetlægning af udgravninger, udtalelser om

mulige fortidsminder og opmåling af udgravningsflader. Jeg er overbevist om, at en sådan udvikling vil være rigtig godt for vores museum. Og selvfølgelig er det muligt. Helt basalt handler det jo om at tro på at det kan lade sig gøre – og så finde midlerne og afsætte tiden.

p.s..... mens dette manuskript er lavet, er papkassen faktisk flyttet fra skrivebordet til trykkeriet. Manuskriptet mangler stadig en overhaling – men projektet er rykket fra en papkasse, fire mapper og en pc til nu at kunne transporteres alene på pc'en. Forhåbentlig kan næste projekt komme lidt hurtigere dertil.

Litteratur

Jensen, Claus Kjeld 2003

Om at prioritere.

Arkæologisk Forum nr. 8, maj 2003.

Jensen, Claus Kjeld 2005

Refleksiv feltarkæologi. Postprocessuel arkæologi i praksis.

Arkæologisk forum nr. 12, maj 2005.

Madsen, Torsten 2003

At gøre arkæologi. Refleksioner over udgravningen som videnskabelig praksis.

Arkæologisk Forum nr. 8, maj 2003.